

Tết Miệt Vườn

Dạ Ngân

Không khí bắt đầu từ những gốc mai ấy đấy. Khoảng giữa tháng Chạp là người ta dứt lá cho mai và sau đó, cành nhánh trơ trụi của nó có cái gì trọng đại sắp bắt đầu.

Một gốc mai ở giữa sân, đó là nhu cầu, thói quen và cũng là biểu hiện của văn hoá và may mắn. Ngày thường, mai chỉ là loại cây xanh uốn nắn được, nhưng ngày tết, ánh vàng và sức nở tung bừng của nó mới thật bất ngờ. Những nhà có cụ ông nhìn vào rất dễ biết, vì gốc mai của họ được chăm sóc công phu, trông chúng y như một ông chủ điệu nghệ: tia gọt đấy nhưng vẫn xù xì một cách phong sương và khí phách. Nước trong sông rạch đầy dần sau mỗi cơn triều. Đã qua mùa lụt, phù sa đã nằm sâu ở vị trí mà thiên nhiên đền bù cho con người, nước trong vắt leo leo gọi là mùa nước bạc. Thế rồi, cùng với thứ gió se se ngọn dừa, với màu nắng tươi như mặt loăng, với tiếng trống lân sập sập chuẩn bị, Tết đã áp sát một bên.

Thật ra, Tết đã đến rục rịch đến từ sau mùa gặt, khi lúa hạt đã vào bồ nhòng sân cho những chiếc bánh phồng san sát. Tuần bánh nhộn lên trước lúc đưa ông táo về trời và kéo dài cho tới ngày giáp cuối. Nếp hạt hoặc khoai mì (sắn) sẵn trong nhà, xôi chín lên trong nước cốt dừa rồi đưa vào cối, những chiếc cối của thời gạo giã được giữ lại chuyên cho **bánh phồng**. Cả xóm thức liên miên cùng với nhịp chày và tiếng giõn hót thả cửa của cánh chị em đi cán bánh vùn vùn (?). Đây là dịp duy nhất họ quây quần bên nhau náo nức với cái gì đó rất chung nhưng hoàn toàn không giống với việc cấy gặt ngoài đồng. Cánh đàn ông cũng bị dựng dậy thay phiên cầm chày, trong lúc chờ đến lượt, họ lặng lẽ hút thuốc, thỉnh thoảng đập vào câu chuyện ngồi lê của cánh đàn bà bằng những câu đùa độc địa khiến con nít cũng bị lôi cuốn ra khỏi mùng. Thế là chúng biến thành cánh chạy bánh đặc lực từ người cán tới người phơi bánh. Không có loại việc nào lôi kéo được tất cả mọi người như việc làm bánh phồng.

Đã nhìn thấy vết thâm quầng đáng yêu trên mi mắt các bà các cô. Nhưng nào họ đã thôi trò thi đua bánh mứt. Nếu các đấng ông coi việc chăm sóc cửa nhà, mai kiếng, lân pháo là nghĩa vụ đối với Tết thì cánh đàn bà ra sức làm sống lại nghề bánh khéo đã từng mai một bởi chiến tranh. **Bánh kếp** cuốn ống ngậy hương vị nước cốt dừa này, bánh gatô cải biên đúc bằng khuôn mỏng hình trái tim này, bánh thuẫn nướng trong nồi cát này, bánh bựa kem đường này.. để đề tài bánh trái sẽ đậm đà hương vị thăm hỏi nhau của cánh chị em trong ba ngày Tết, để tếng khéo đồn xa", để được "tết thì tết cả xóm".

Còn có một loại bánh dân tộc không thể thiếu với người miệt vườn. Ấy là bánh tét cải tiến từ bánh chưng thời Nguyễn Huệ thần tốc trên lưng ngựa. Đòn bánh tét là lễ với tổ tiên, là chữ hiếu với cha mẹ, là nghĩa thầy trò, là miếng điểm tâm sáng ngày mồng một, là quà quê cho con cháu ở xa Gói bánh tét không dễ vì không phải ai cũng đặt đúng cái nhân đậu mỡ ở giữa và phải niềng sao cho hai đầu cân nhau và các nuộc lạt bóng lên tằm tấp. Qua đòn bánh, người phụ nữ nhà đó được xem xét, không chỉ việc khéo vụng mà còn xem có nền nã, chặt chẽ hay không bao giờ ra bánh, người ta cũng treo thành sào cạnh bồ lúa trông thật ầm ập. Có nhà còn gói thật nhiều bánh, ngâm chúng trong nước sạch để ra giếng ăn dần.

Vẫn còn thiếu nghiêm trọng nếu như Tết ở miệt vườn chưa có mét dừa, thứ vật liệu cây nhà lá trời mệnh mông. Dừa được chọn kỹ như thể chọn dâu: dừa cứng, mứt có mùi dầu, khô và vô duyên, dừa ướt, mứt ỉu, ăn thấy chán. Những nhà có thẩm mỹ tinh tế thường chỉ pha vào mứt hai màu, hồng phấn và trắng tinh, trông chúng gọi cảm như thiếu nữ. Chưa đủ, chỉ mỗi thứ mứt dừa thì hộp mứt tết sẽ nghèo nàn lắm, vì vật họ còn thi nhau làm mứt bí, mứt me, mứt cà, mứt gừng, mứt khế, và cả những thứ tưởng không thể nào thành mứt được như trái khổ qua (mướp đắng) chẳng hạn. Cầm chúng lên, dù thực khách là gã đàn ông kiêu ngạo, bất cần hay chai sạn cũng phải mềm lòng trước sự kỳ diệu của đôi tay, khối óc và tâm hồn người đàn bà.

Thời gian đã chạy bút lên khiến con người lao muốn đứt hơi theo nó. Người ra chợ, quả cây ngũ sắc đật áp ghe thuyền, tiếng máy đui tôm dào dạt bờ sông. Người ở nhà gấp rút đưa tất cả những thứ cần giặt giũ ra sông, tiếng đập chiếu trên mặt nước âm âm nghe thật thúc hồi. Có tiếng réo nhau vào hội, cứ mười nhà thì hùn nhau vật một con heo sẵn trong chuồng của nhà ai đó, ai không tiền mặt cứ việc đưa thịt về ăn tết đã, ra năm tìm cách tính sau. Trẻ con bưng bê gì mà xuôi ngược hấp hối vậy? Thì ra, nhân ngày áp chót, người ta tranh thủ đưa biếu nhau những thứ quả chỉ có ở vườn mình để sau ngày ba mươi thì không ai động đến cây và trái nữa, chính là để chúng được yên lành hưởng chọn lộc xuân như con người .

Bữa cơm chiều ba mươi thật hệ trọng với từng nhà như khắp mọi nơi trong đất nước. Chỉ khác là tổ tiên luôn được ở trong vườn nhà, vì vậy, trước khi rước ông bà vào mâm cỗ thì nắm mộ phải sạch cỏ, phải kang trang. Bận rộn đến mấy, nghĩa cử này thường không được chậm trễ và, khi nén nhang cong trên bàn thờ, con cháu mừng hơn được vàng vì thế là ông bà đang về đây, đang phù hộ cho con cháu đây, nhất định năm mới sẽ may mắn nhiều dữ ít. Như con người vừa được an ủi.

Công việc của cánh đàn bà nào đã xong. Trong ánh lửa bập bùng từ nồi bánh tét bên góc sân, còn phải quét sân trước sân sau để ra ngoài mỏng thì đổ dấm động chổi. Còn phải tắm táp cho lũ nhỏ để chúng được ngủ trong mùi vải mới. Trong ý tưởng trẻ thơ, tối giao thừa được mặc quần áo mới thì năm sau sẽ mau lớn. Cuối cùng việc nhà cũng phải chấm hết. Trong một mẻ ngọt ngào, các bà các cô mang đèn dầu xuống bờ sông, giấu chúng vào bụi cây để hé ra ánh sáng mập mờ, ấy là bữa tất chậm rãi nhất, long trọng nhất của họ trong vòng mấy trăm ngày. Họ ngập sâu trong nước mát, nhẩn nha giữa quá khứ và tương lai, bởi tâm tư họ đang bước đến giao thừa. Họ bước lên, quần áo tóc tai cẩn trọng trong căn nhà bỗng như mới bừng lên, trên chiếc gối còn thơm mùi xà bông mùi nắng, bên cơ thể thơm tho của lũ trẻ, họ thả lưng thư giãn một cách trang nghiêm. Có biết bao điều ập đến, biết bao nỗi buồn được tiễn đưa và cũng biết bao mơ ước được gọi dậy, ấy là lúc họ tẩy trần đầu óc và tâm hồn vốn bình dị của họ.

Rồi bước chân thời gian như vừa khởi động và đang tràn sầm sập qua xóm vắng. Người già dậy trước bật hết đèn lên, chốc sau đã nghe mùi bánh phồng toả ra từ bếp lửa. Giao thừa bao giờ cũng phải có phồng trên bàn thờ. Không khí bắt đầu ngày ngà khắp xóm trẻ con bật dậy sà ngay vào trò chơi pháo chuột, như chùng chửa hệ chợ mát, còn các cụ bà thì lần ra sân bái lạy đủ bốn phương tám hướng. Đêm đen sóng sánh, cây trong vườn trầm mặc và con sông như bát ngát ra. Có cái gì đang dừng lại trong mỗi con người, bịn rịn ngậm ngùi, rưng rưng. Buổi giao thừa ở quê thường không có mấy truyền hình, người nhà ai nấy tùm vào quanh ông bà mình nghe chuyện xưa chuyện cũ chờ cho nhang tàn để đưa lộc từ trên bàn thờ xuống bắt đầu nhấm nháp. Bấy giờ người ta mới thắm mệt như có cái gì đó ghé gớm xuyên qua, xâu chuỗi người ta lại và cũng đặt người ta vào vòng quay chóng mặt nhưng vô cùng thú vị.

Sáng mồng một nhà nào cũng dậy muộn, trừ một vài người lớn phải cũng kiến cho ông bà. Trẻ con lằng xằng với bộ quần áo đẹp nhất, nhấm trong đầu những câu chúc thọ người lớn sao cho được khen và được cả tiền lì xì. Xống áo thanh niên bắt đầu chọn rộn đường quê, cũng chừng ấy mẩu mã thời trang thị thành, chỉ khác là màu nổi hơn để chứng tỏ với chung quanh sự hiện diện của mình. Người đứng tuổi ra đường vào buổi xế, bấy giờ rượu mới là thứ được việc để người ta nhìn nhau thoải mái sau bao nhiêu va chạm ngày thường, để những câu chúc nhau cháy đượm.

Mồng hai Tết mới thực sự là ngày của hỉ xả. Thường người ta góp nhau sấm lân sấm trống từ rất sớm, mỗi xã một đội. Người thủ vai lân phải khoẻ, phải có bước nhảy mang tinh thần thượng võ, còn ông địa thường là cậu bé con sôi nổi, cũng có khi là một bà goá có tính chọc trời khuấy nước. Cả xóm được một ngày vui, một ngày cười, cả lân, cả địa thường được thưởng rượu để bước chân tròn thành hơn.

Ngày mồng ba đánh thức mọi người dậy sớm như nhau. Sau khi cúng tất niên bằng chú gà giò, người ta sắm soi bộ chân nó để xem thời vận và treo nó ở hàng hiên để khoe với hàng xóm. Cũng là ngày bọn trẻ đổ ra đường khệ nệ mang lời chúc của gia đình và bánh trái đến mừng tuổi thầy cô. Phong tục cổ truyền ấy đã làm

cho ngày cuối cùng của dịp tết bưng lên một lần nữa, thiêng liêng rộn rịp không kém gì ngày ba mươi vừa qua.

Hết Tết, xóm ấp rã rượi một cách ngọt ngào như cô dâu sau tuần trăng mật. Đó là sự kỳ diệu mà tổ tiên và thiên nhiên cùng ban tặng để mỗi năm một lần con người trở lại với giá trị hằng của mình: thanh sạch, vị tha, giao hoà và mơ ước.

Dạ Ngân